

UZTICĒŠANĀS SOLIS

Nevalstisko organizāciju un
Ministru kabineta sadarbības
memoranda īstenošanas padomes
konference

Tieslietu ministrija

Nevalstiskās organizācijas – kas lācītim vēderā?

TM valsts sekretāra vietniece
tiesību politikas jautājumos L.Medina

2019. gada 22.novembris

Tieslietu ministrija

Normatīvās prasības

Riski un ievainojamība

Aizsardzības pasākumi

Nākotnes izaicinājumi

Tieslietu ministrija

Normatīvās prasības (jeb kā tas izskatās no ārpuses)

Latvijā

Starptautiski

Tieslietu ministrija

Prasības

Biedrošanās brīvība: Satversmes 102.pants

Ikvienam ir tiesības apvienoties biedrībās, politiskās partijās un citās sabiedriskās organizācijās.

Ierobežojumu pamati: Satversmes 116.pants

...lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.

Biedrību un nodibinājumu likums

Likuma 1.panta un 10.pantā ietvertais līdzsvars

FATF 8.rekomendācija

Pienākums regulāri uzraudzīt situāciju un izvēlēties pasākumus, kas nepieļautu biedrību izmantošanu prettiesiskiem mērķiem

Tieslietu ministrija

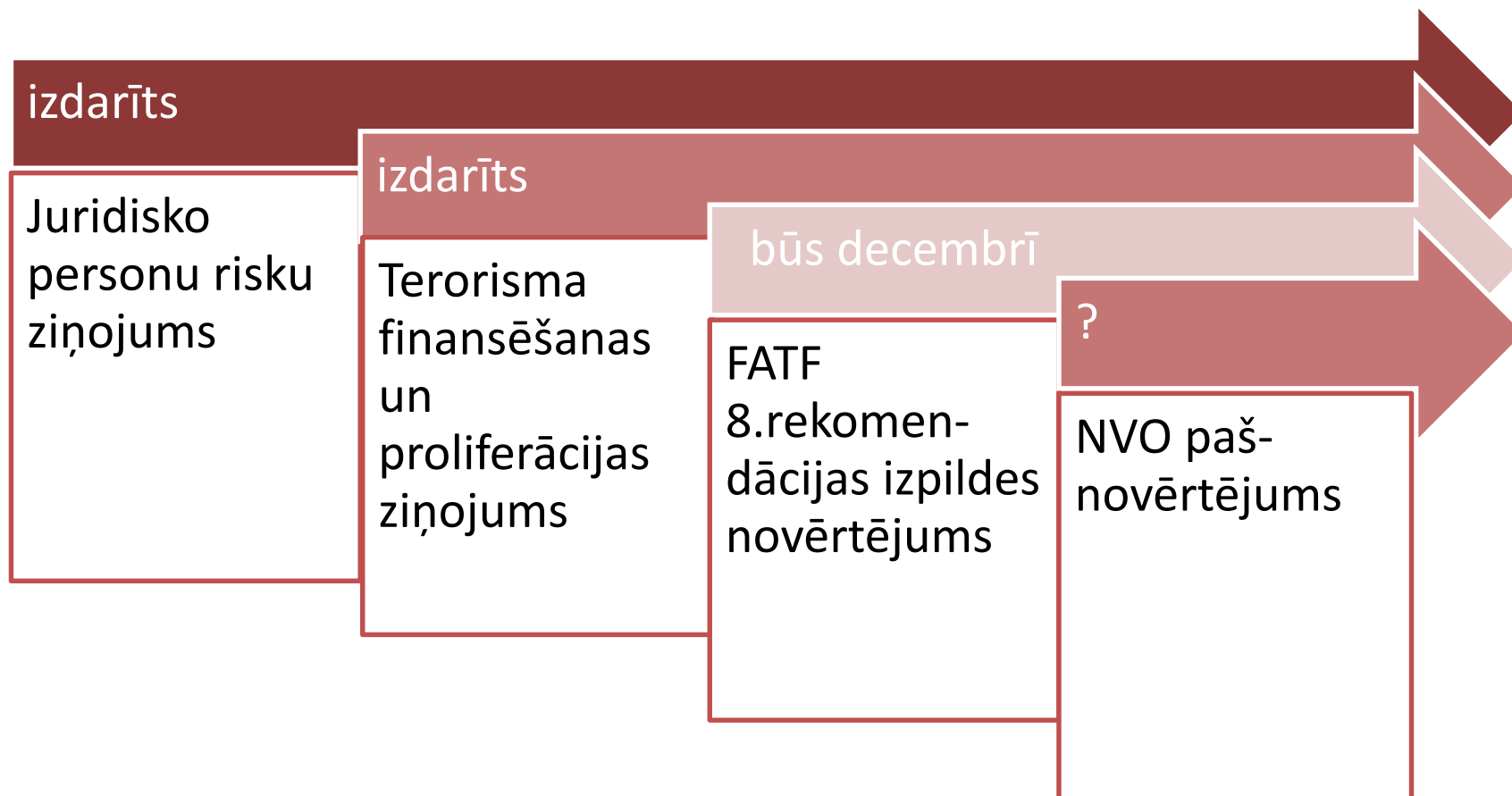
NVO riski un ievainojamība (jeb kas ir iekšpusē)

Ārējais novērtējums

Pašnovērtējums

Tieslietu ministrija

Tieslietu ministrija

Tieslietu ministrija

Aizsardzības pasākumi (jeb kā slikto nepielaist pārāk tuvu)

Ko var paveikt publiskais sektors?

Ko var NVO pašu spēkiem?

Tieslietu ministrija

Darbības
caurspīdīgums

Finanšu
plūsmu
kontrolē

Pašregulācija
+
Valsts
uzraudzība

Tieslietu ministrija

Nākotnes izaicinājumi (jeb kā turpmāk kopā dzīvosim)

Tieslietu ministrija

- Saglabāt līdzsvaru, izvēloties risinājumus
- Nodrošināt riskos balstītu pieeju
- Turpināt un padziļināt dialogu
- Nezaudēt iedvesmu ieviest reformas

Tieslietu ministrija

Paldies par uzmanību!

UZTICĒŠANĀS SOLIS

Nevalstisko organizāciju un
Ministru kabineta sadarbības
memoranda īstenošanas padomes
konference

Nevalstisko organizāciju saime. Izaicinājumi

Agnese Frīdenberga

Domnīca PROVIDUS

Tiesiskais pamats –BIEDROŠANĀS BRĪVĪBA

- Satversmes 102.pants

“Ikvienam ir tiesības apvienoties biedrībās, politiskās partijās un citās sabiedriskās organizācijās”

- Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 11.pants
- “Jebkuram cilvēkam ir tiesības uz miermīlīgu pulcēšanās un biedrošanās brīvību, ieskaitot tiesības veidot arodbiedrības un iestāties tajās, lai aizstāvētu savas intereses”

NVO raksturojošās pazīmes

Eiropas Padomes rekomendācija (CN/Rec (20017) 14):

- **Neatkarīga** (non-governmental aspect) (nedz valsts nedz pašvaldība nenosaka vajadzību izveidot NVO/neietekmē mērķus/ darbības metodes/pārvaldes institūciju.
- **Sabiedrības (vajadzību) iniciēta**
- **Nav peļņas gūšanas mērķa** (non-profit making) primārais jeb pamatmērķis ir saistīts ar biedrošanās brīvību
- **Saimnieciskā darbība – kā instruments** pamatmērķa sasniegšanai

NVO tiesiskā regulējuma vēsturiskais aspekts

- 1992.gada 15.decembra likums “Par sabiedriskām organizācijām un to apvienībām”
- **Noteica** – sabiedrisko organizāciju, to apvienību, politisko partiju, atklāto sabiedrisko fondu, korporāciju (profesionālās biedrības), profesionālo radošo organizāciju, sporta sabiedrisko organizāciju un to apvienību - **izveidi, darbību, likvidāciju**

Interesants fakts

18. pants. Uzņēmējdarbība un cita saimnieciskā darbība

- Ja sabiedriskās organizācijas vai sabiedrisko organizāciju apvienības ieņēmumi no uzņēmējdarbības vai citas saimnieciskās darbības kalendāra gada laikā **200 reizes pārsniedz minimālo mēnešalgu (...)** **vai** uzņēmējdarbībā pastāvīgi ir **nodarbināti vairāk nekā pieci** sabiedriskās organizācijas vai sabiedrisko organizāciju apvienības **algoti darbinieki**, tai (...) jā dibina uzņēmējsabiedrība (uzņēmums), kas jāreģistrē Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrā.

Bezpeļņas organizācijas

- Statuss
- Ko iegūst, ja uzņēmums **atbilst definīcijai** — bezpeļņas apkalpošanai, labdarībai, produkcijas ražošanai vai citiem mērķiem izveidota organizācija, kuras dalībnieku nolūks nav gūt peļņu
- Bija gan Samārieši, gan Sorosa fonds un citi aktīvie NVO ar daudz darbiniekiem
- Kā arī valsts pētniecības centri, bērnu nami, VSAA, Getliņi EKO, Rīgas name, utt

Šodien – NVO satversme “Biedrību un nodibinājumu likums”

- Biedrība = biedrošanās brīvība
- Nodibinājums = nodalīts mantas kopums CL 494.pants (vispārnodevējiem un labdarīgiem mērķiem).

NVO paveidi

Biedru labuma NVO

- Ir izveidotas, lai īstenotu tikai savu biedru intereses
- Nav īpašs atpazīšanas/nošķiršanas mehānisms
- Nav kādi īpaši valsts atbalsta instrumenti
- Tipiskās – mednieku klubi, sporta klubi, profesionālās biedrības un nodibinājumi (piem. Ārstu biedrība, Juristu biedrība, utt), u.taml.
- Primārais mērķis – īstenot savu biedru BIEDROŠANĀS intereses/pārstāvēt tās/lobēt tās

Sabiedriskā labuma NVO

- Ir izveidotas, lai īstenotu labumu visai sabiedrībai jeb “Sabiedriskā labuma darbība ir tāda darbība, kas sniedz nozīmīgu labumu sabiedrībai vai kādai tās daļai, it sevišķi.....”
- Īpašs likums ar mērķi nodalīt/atlastīt SLO
- Noteikt tām valsts atbalstu

Citi “ģimenes locekļi”

Kooperatīvs	Arodbiedrības	Politiskās partijas	Sociālie uzņēmumi	Publiskie nodibinājumi
- Brīvprātīga personu apvienībām, kuru nolūks ir veicināt biedru kopīgo ekonomisko interešu efektīvu īstenošanu Sasaiste ar Komerclikumu	- Apvienība, kas nodibināta, lai pārstāvētu un aizstāvētu strādājošo darba, ekonomiskās, sociālās un profesionālās tiesības un intereses. Sasaiste ar BNL	- Organizācija, kas tiek izveidota, lai veiktu politisko darbību, piedalītos vēlēšanu kampaņā, izvirzītu deputātu kandidātus.... Patstāvīgs likums	Sociālais uzņēmums ir sabiedrība ar ierobežotu atbildību (...) kura veic labvēlīgu sociālo ietekmi radošu saimniecisko darbību Sasaiste ar Komerclikumu	Īsteno valsts funkciju/uzdevumu - Nav sava īpaša likuma Parasti izveido uz īpaša likuma pamata, piem. Valsts kultūrkapitāla fonds, SIF

NVO saimes plašums

- Mums ir organizācijas, kuras veic sabiedrības interešu aizstāvību, labdarību, darbojas ar kultūras, izglītības un sporta jautājumiem
- Mums ir organizācijas, kuras sniedz sociālos pakalpojumus un darbojas vides jomā

Izaicinājums Nr.1 “Svešie NVO ādā”

- 1) **Publisks nodibinājums** (tieša sasaiste ar pašvaldību/ministriju/valsts iestādi), izmantojot NVO juridisko formu
- 2) **Organizācija, kuras galvenais mērķis ir veikt saimniecisko darbību** (pastarpināti kādu izglītot vai informēt), izmantojot NVO juridisko formu
- 3) **Organizācijai citos likumos noteikts**, ka jāizmanto NVO juridiskā forma, lai gan pēc būtības tā neatbilst NVO pazīmēm

Izaicinājums Nr.2 “Stiprs un drošs partneris”

- 1) **Valsts pārvaldes retorika** saistībā ar noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju un terorisma finansēšanas riskiem
- 2) **Finansējuma piesaistes neprognozējamība** – būtiskas izmaiņas nodokļu likumdošanā, NVO fonda neelastīgums
- 3) **NVO kā maz izmantots resurss** gan politikas veidošanas procesos, gan politikas īstenošanas gaitā
- 4) **Finanšu institūciju piesardzība** sadarbībā ar NVO

Risinājumi?

Jāmeklē kopīgi!

Agnese Frīdenberga. Domnīca PROVIDUS

UZTICĒŠANĀS SOLIS

Nevalstisko organizāciju un
Ministru kabineta sadarbības
memoranda īstenošanas padomes
konference

Nevalstisko organizāciju un
Ministru kabineta
sadarbības memoranda
īstenošanas padomes
konference
UZTICĒŠANĀS SOLIS
2019. gada 22. novembris

SABIEDRISKAIS LABUMS: TEORIJA UN PRAKSE

BAIBA BELA & INTA MIERIŅA
LU SZF Asociētās profesores,
SPPI vadošās pētnieces

Mēs dzīvojam ļoti sarežģītā 21. gadsimta pasaulē. Globālajos Ziemeļos demokrātiska nācijvalsts ir dominējošā politisko dzīvi regulējošā forma, savukārt ekonomiskā sistēma balstās postindustriālā kapitālismā. Tiek pieņemts, ka cilvēkiem vajadzētu uzticēties citiem, kā arī - starp cilvēkiem un valsti pastāv savstarpēji saistošas attiecības. Ilgtspējīgas attīstības globālie mērķi ietver idejas par savstarpēju sadarbību labākas nākotnes un labklājības visiem vārdā.

**KAS IR SABIEDRISKAIS LABUMS?
KAPEC UZTICESANAS IR SVARIGA?
KAPEC CILVEKIEM BUTU JASADARBOJAS?**

KAS IR SABIEDRISKAIS LABUMS (*common good, arī public good*)

SABIEDRISKAIS LABUMS = LABUMS SABIEDRĪBAI?

Par sabiedrisko labu tiek pieņemts uzskatīt resursus vai pakalpojumus (institucionālus, kultūras, materiālus), kas ir saistīti ar sabiedrības kopīgajām interesēm un kuri tiek nodrošināti visiem sabiedrības locekļiem. Plašā izpratnē - viss, kas sniedz labumu ikvienam sabiedrības loceklim.

Daži piemēri: tīrs gaiss un ūdens, sabiedriskā infrastruktūra (ceļi, tilti, ielu apgaismojums, parki, sabiedriskais transports u.c.), sabiedriskā drošība un valsts aizsardzība, tiesu sistēma, valsts veselības aprūpe, valsts izglītības sistēma.

SABIEDRISKAIS LABUMS (*common good, arī public good*)

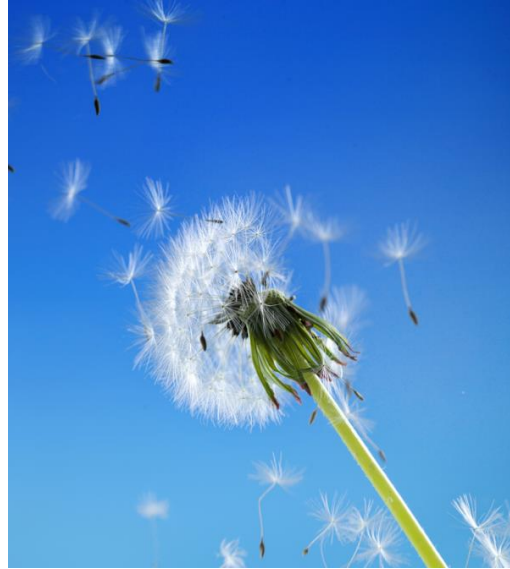
KAS RADA SABIEDRISKO LABUMU?

VALSTS var būt sabiedriskā labuma radītājs.

Valsts pārvalde var radīt sabiedrisko labumu, izmantojot tās rīcībā esošos instrumentus, kā normatīvo aktu radīšana, sabiedriskie pakalpojumi un citas (Moore, 1995, kā citēts no Mieriņa & Misāne, 2019).

Sabiedriskais labums rodas sadarbībā starp:

- dažādiem sabiedrības sektoriem (publisko, privāto, NVO);
- dažādiem pārvaldes līmeņiem (pārnacionālo, nacionālo, pašvaldību);
- dažādiem pakalpojumu sniedzējiem un saņēmējiem;
- dažādu jomu profesionāļiem, ekspertiem u.c. (Mieriņa & Misāne, 2019).

Sabiedriskais labums un kopīgi resursi ir labklājības un izaugsmes pamatā ikvienā sabiedrībā, bet to radīšana un aizsardzība prasa kopējas pūles

KOLEKTĪVĀS RĪCĪBAS DILEMMAS

SABIEDRISKAIS LABUMS

1. Neizslēgšanas princips:

Jebkurš var izmantot

Nevar izslēgt no labuma gūšanas tos, kuri nemaksā

Piemērs: nacionālā aizsardzība

2. Dalīts patēriņš

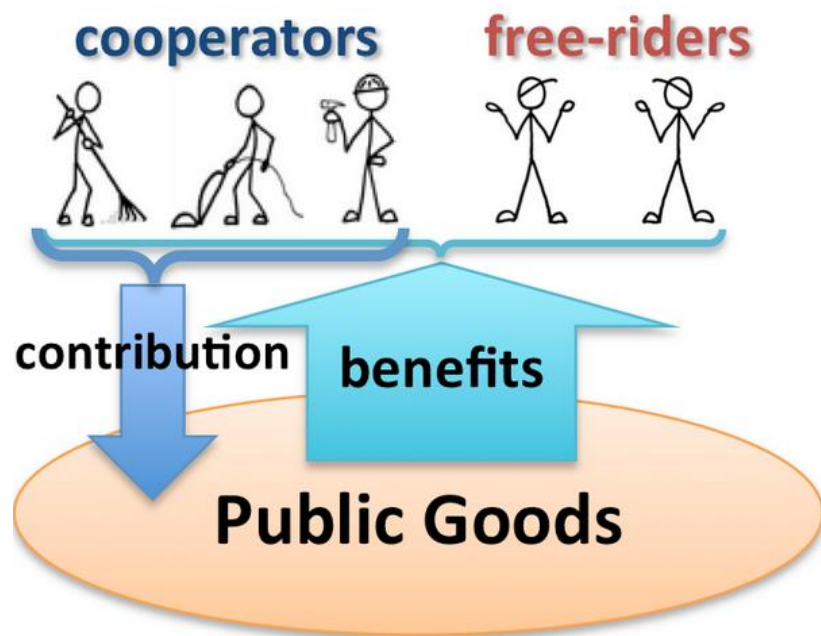
Viena cilvēka patēriņš nesamazina labuma gūšanas iespēju otram

Piemērs: pašvaldības parks

PROBLĒMA

- ❑ Sabiedriskā labuma radīšanai un aizsargāšanai ir nepieciešams nodrošināt visu tiešu vai netiešu ieguldījumu (Hardin 1968)
- ❑ Lai to paveiktu, ir nepieciešama sadarbība (Ostrom 1999)

The Public Goods Game

KOLEKTĪVĀS RĪCĪBAS DILEMMU RISINĀJUMI

	Institucionālie faktori (makro līmenis; valsts)	Sociālie faktori (mezzo līmenis, kopiena)	Individuālie faktori (mikro līmenis, indivīds)
Kontrole	Ārēji motīvi	Reputācija	Iekšēji motīvi
Vienoššanās/ kontrakts - Sadarbība - Savstarpējība	Psihologiskais kontrakts	Nosacījuma sadarbība	Saikne ar uzdevumu
Apņemšanās	Patriotisms	Kolektīvisms	Egoisms, altruisms Principlisms

Teorētiskais modelis: Mieriņa, I., Letki, N. (2014), balstīts uz Tyler (2000), Van Vugt et al. (2000), Messick (2000)

Gan padomju mantojuma dēļ, gan pārmaiņu
laika pieredzes dēļ postsociālisma valstīm ne
reti iet grūtāk ar sabiedriskā labuma radīšanu.

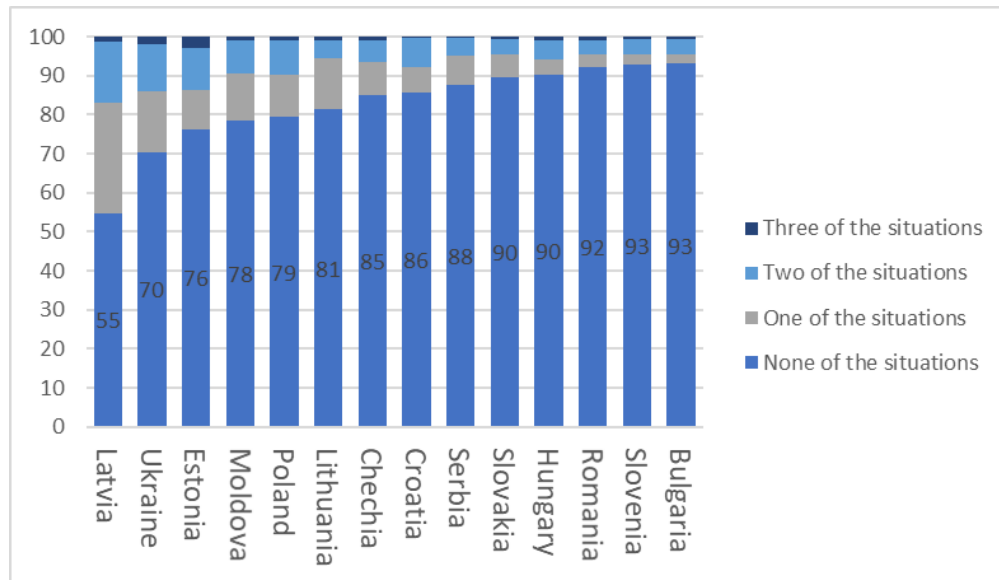
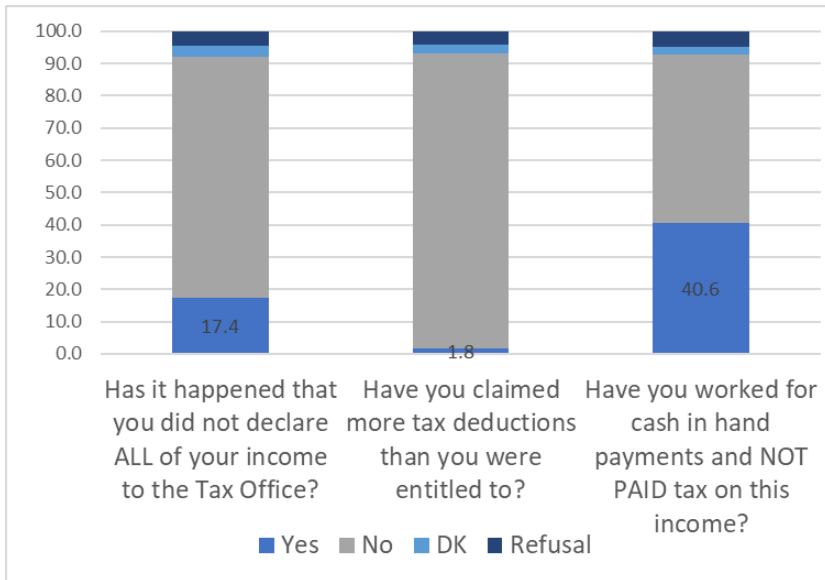
Iedzīvotāji mazāk uzticas valstij, ko veicina
dažādi korupcijas skandāli, necaurspīdīgi
politiskie lēmumi, šķietama pārvaldes
neefektivitāte u.c. Iedzīvotāji arī mazāk uzticas
viens otram un ir mazāk orientēti uz
sadarbošanos. Tomēr arī starp pēcsociālisma
valstīm ir nozīmīgas atšķirības.

SABIEDRISKAIS
LABUMS
PĒCSOCIĀLISMA
VALSTĪS

Starptautiskā salīdzinošā pētījumā «Public Goods through Private Eyes. Exploring Citizen's Attitudes toward Public Goods and the State in East and Central Europe», tika empīriski pārbaudīts, vai stipra nacionālā identitāte, piederība valstij un nacionālais šovinizms sekmē līdzdalību sabiedriskā labuma radīšanā un kolektīvas rīcības iesaistē.

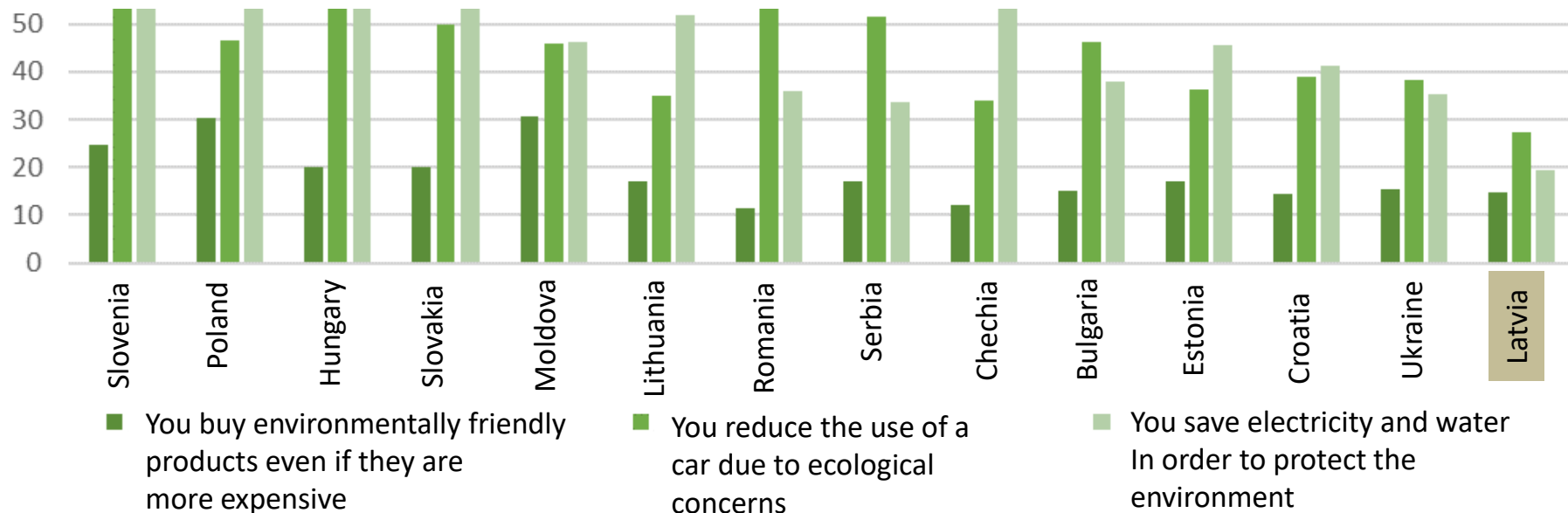
Tika testēta saikne starp nacionālo identitāti un piederību kopienai, empātiju un uzticēšanos, kā arī nacionālo identitāti un iesaisti kolektīvā rīcībā un sabiedriskā labuma radīšanā (caur iesaisti dažādās grupās, to darbībā, ziedošanā; piedaloties vēlēšanās un citās politiskās aktivitātēs, maksājot nodokļus un rīkojoties ekoloģiski atbildīgi)

SABIEDRISKAIS
LABUMS
PĒCSOCIĀLISMA
VALSTĪS

Izvairīšanās no nodokļu nomaksas

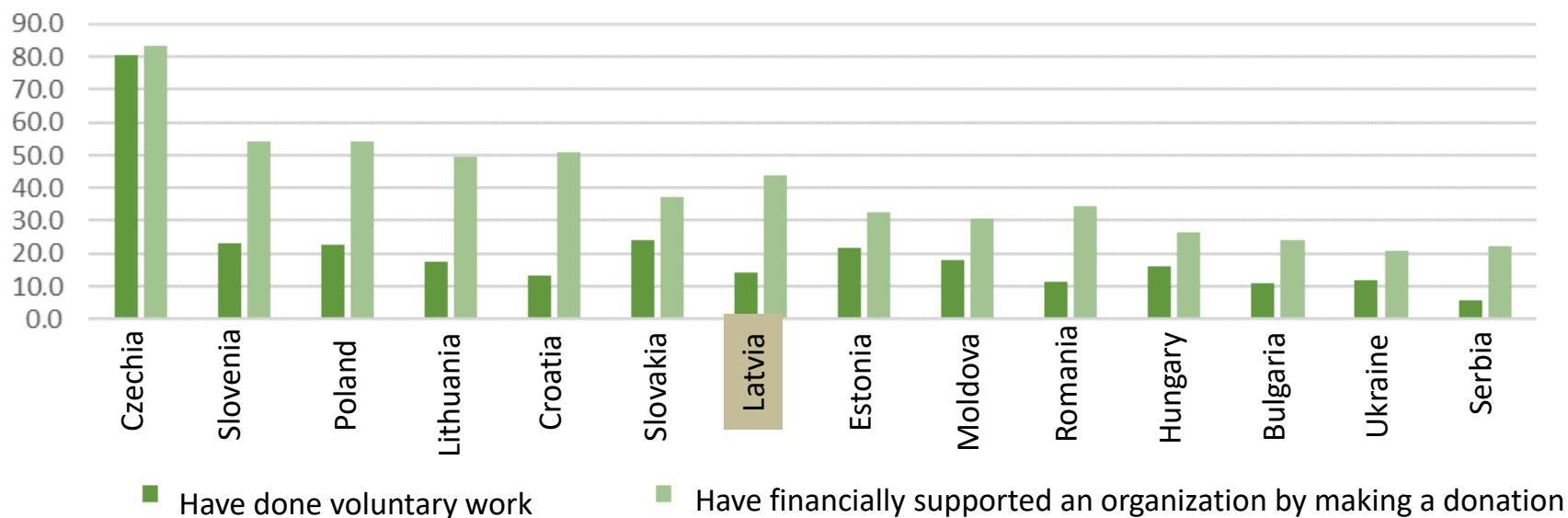
Avots šim un nākošiem slaidiem: starptautisks salīdzinošs pētījums «Public Goods through Private Eyes. Exploring Citizen's Attitudes toward Public Goods and the State in East and Central Europe», Institute of Sociology, University of Warsaw.

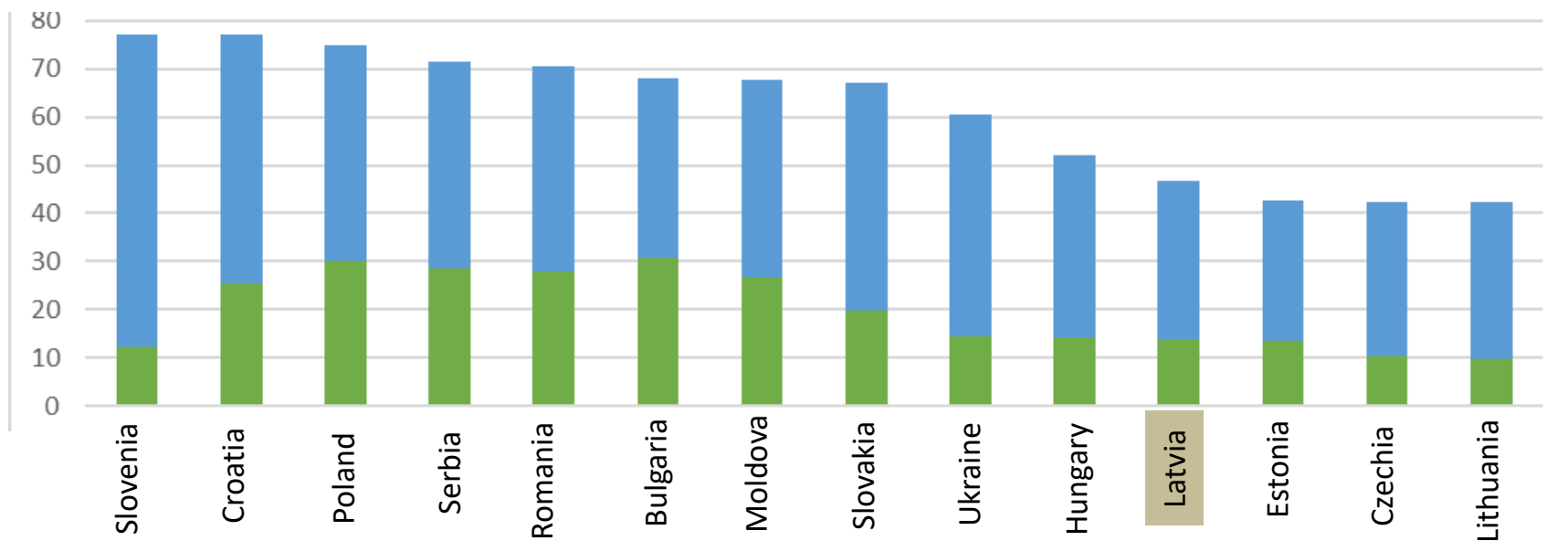
Zaļā uzvedība (bieži vai vienmēr)

	Voted	Participated in protest marches or demonstra- tions	Wrote a letter to senior public officials	Signed any petitions	Taken part in a strike
Czech Republic	73.9	4.4	1.8	20.1	4.7
Croatia	75.2	1.4	1.9	24.4	1.7
Ukraine	81.9	10.5	2.3	4.9	4.6
Slovakia	73.9	2.9	1.4	18.2	3.9
Moldova	82.2	6.3	2.4	2.7	2.5
Slovenia	76.6	4.6	1.1	12.2	1.4
Bulgaria	79.1	5.4	1.0	6.0	3.5
Poland	70.0	2.6	2.6	17.3	0.7
Romania	83.5	2.8	0.6	4.8	1.2
Lithuania	73.9	1.4	3.2	11.9	0.4
Estonia	76.4	1.0	2.5	9.0	1.0
Latvia	79.2	1.5	1.3	5.0	0.7
Hungary	71.9	3.1	1.2	8.2	0.8
Serbia	75.0	1.9	1.6	5.2	1.4

Politiskā līdzdalība

Brīvprātīgais darbs un ziedošana (pēdējo 12 mēnešu periodā)

Piederība kopienai

Baltijas valstu iedzīvotāji jūt **empātijas, uzticēšanās un ir relatīvi mazāk noskaņoti sadarboties** ka daudzu citu Centrālās un Austrumeiropas valstu iedzīvotāji. Tas savukārt samazina ziedošanu un ekoloģiski atbildīgu rīcību.

Lai valsts un iedzīvotāji kopīgi varētu sekmīgi radīt un aizsargāt sabiedrisko labumu, ir nepieciešams visu iedzīvotāju tiešs (piemēram, ekoloģiski atbildīga rīcība) vai netiešs (piemēram, nodokļu nomaksa) ieguldījums. Nerēķinieki kļūst par problēmu – viņi nepiedalās kopējā labuma radīšanā un aizsardzībā, tomēr bauda kopējos labumus.

Tā kā valstij ir nozīmīga loma sabiedriskā labuma radīšanā un aizsardzībā, valsts un iedzīvotāju attiecību izpratne, iedzīvotāju attieksme pret valsti un sabiedrisko labumu, savstarpēja uzticēšanās un sadarbība ir tik svarīgas.

VALSTS UN
IEDZĪVOTĀJU
ATTIECĪBAS

Minētais pētījums un dominējošās teorijas socioloģijā uzsver nacionāli valstisko ētosu kā izšķirošu. Piemēram, pētījums parādīja, ka cieša piederība vietai un valstij sekmē solidaritāti un kolektīvi orientētu rīcību.

Daudzi sociālantropologi uzdod citu jautājumu – no kurienes rodas nacionāli valstiskais ētoss un vai tas ir vienīgais morālas un ētiskas rīcības pamats solidaritātei un uz kopējo labumu orientētai rīcībai?

Ētoss nav statisks postulātu kopums, bet dinamiska tradīcija. Ētiska rīcība ir vēsturiski izveidojusies izpratnē par labu un pareizu dzīvi, kā arī rīcības izvērtēšana saskaņā ar šiem orientieriem (Dzenovska, 2012).

VALSTS UN
IEDZĪVOTĀJU
ATTIECĪBAS

Kamēr argumenti par solidaritāti un uz kopējo labumu orientētu rīcību būs postulāti, doti «no augšas» (valsts pārstāvjiem, ekspertiem), nevis būs daļa no argumentu kopuma dinamiskā tradīcijā un vēsturiski iesakņotā izpratnē par labu un pareizu dzīvi, pieņemtā «no apakšas» (rīcības orientieri vairumam iedzīvotāju), uz lielām izmaiņām nevaram cerēt.

Kādām saistībām vajadzētu pastāvēt starp indivīdu un politisko kopienu? Kā saskaņot individuālu izvēles brīvību rīkoties tādā vai citādā veidā ar kopienas (sabiedrības) labklājību un kopējo labumu? Pie kādiem nosacījumiem ekspertu postulāti var kļūt par sabiedriskā līguma un kolektīvā ētosa pamatu?

VALSTS UN
IEDZĪVOTĀJU
ATTIECĪBAS

PALDIES PAR
UZMANĪBU!

UZTICĒŠANĀS SOLIS

Nevalstisko organizāciju un
Ministru kabineta sadarbības
memoranda īstenošanas padomes
konference

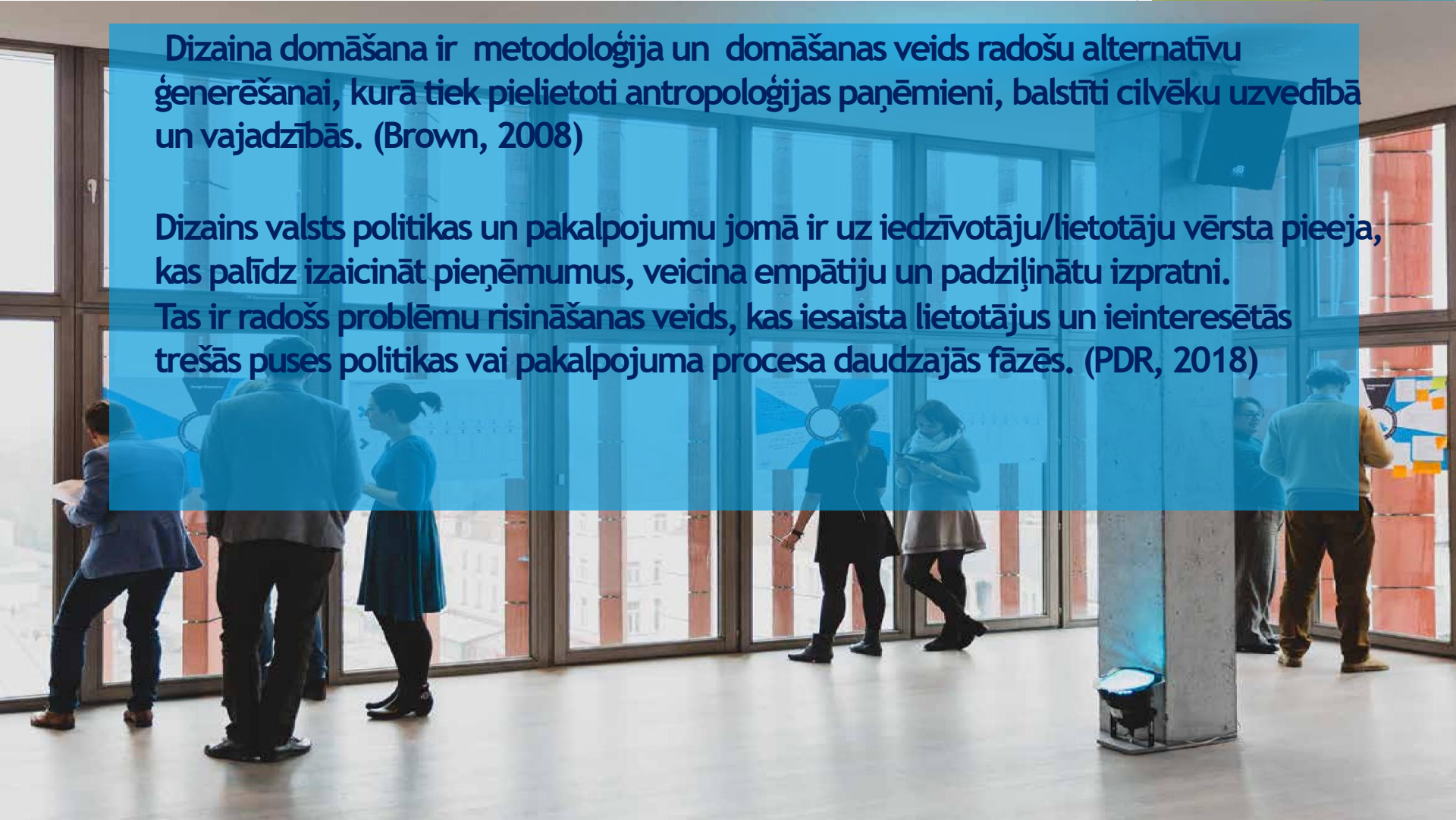
Kā pilnveidot
sabiedriskā labuma
organizāciju sistēmu

Viedokļu apmaiņas *Domnīca*

- ▶ 6 domnīcas 2019.gada septembrī, oktobrī, novembrī
 - ▶ 14 pārstāvji no 11 NVO
 - ▶ 14 pārstāvji no valsts institūcijām
 - ▶ 1 Saeimas deputāte un 1 augstskolas pārstāvis
- ▶ Valsts administrācijas skolas dizaina metodes profesionāļu komanda

Dizaina domāšana ir metodoloģija un domāšanas veids radošu alternatīvu ģenerēšanai, kurā tiek pielietoti antropoloģijas paņēmieni, balstīti cilvēku uzvedībā un vajadzībās. (Brown, 2008)

Dizains valsts politikas un pakalpojumu jomā ir uz iedzīvotāju/lietotāju vērsta pieeja, kas palīdz izaicināt pieņēmumus, veicina empātiju un padziļinātu izpratni. Tas ir radošs problēmu risināšanas veids, kas iesaista lietotājus un ieinteresētās trešās puses politikas vai pakalpojuma procesa daudzajās fāzēs. (PDR, 2018)

IZPĒTI

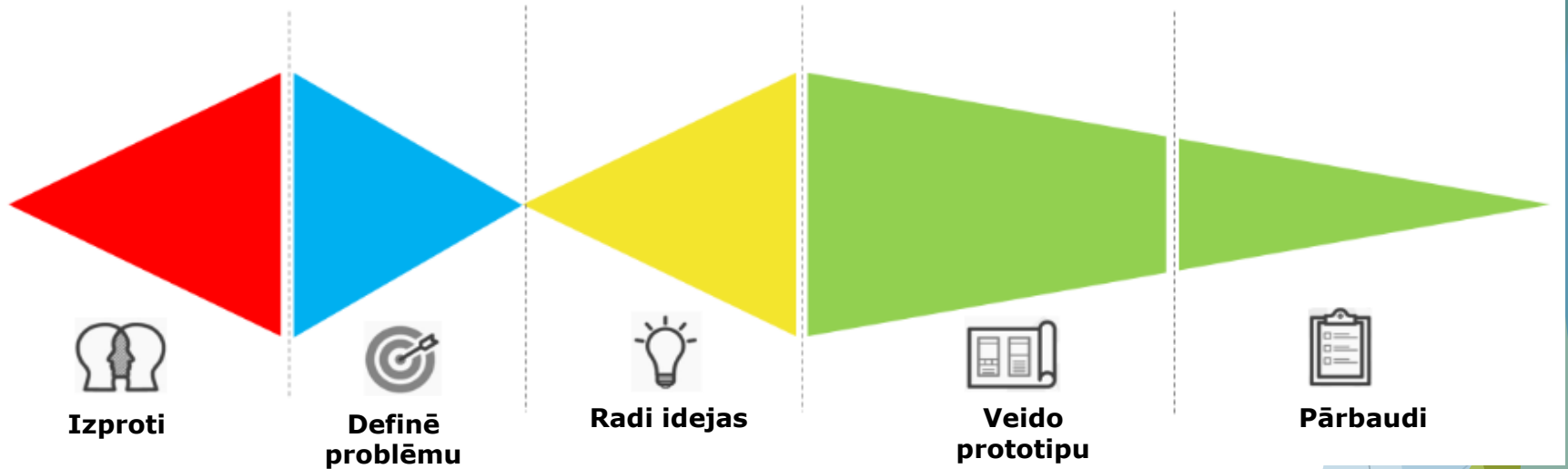
un nonāc līdz **izpratnei**

RADI

un nonāc līdz **idejām**

IEVIES

un nonāc līdz **realitātei**

<https://thinkdesigniconvert.com>

Ko mēs darījām?

- ▶ Viedokļu apmaiņa par:

- ▶ sabiedriskā labuma organizāciju darbību regulējošās tiesību sistēmas efektivitāti
- ▶ sabiedriskā labuma veicināšanas sistēmas pilnveidošanu

- ▶ SLO sistēmas pilnveides koncepcija

Kāpēc nepieciešams pārskatīt sistēmu?

- ▶ SLO statuss piešķirts:
 - ▶ neatbilstošām organizācijām (biedru organizācija, sociālie uzņēmumi)
 - ▶ organizācijām, kam tas nav nepieciešams
- ▶ SLO statuss tiek prasīts bez vajadzības
 - ▶ pašvaldību un valsts naudas un mantas piešķiršanas priekšnoteikums
 - ▶ «statuss»
- ▶ «Vienā katlīnā» ļoti atšķirīgas organizācijas, un veidojas nesamērīgas prasības un apgrūtināta uzraudzība

Kā atpazīt sabiedriskā labuma organizāciju?

- ▶ Dibināšanas misija un mērķis
- ▶ Rezultatīvais rādītājs → mērķa grupa
- ▶ Darbības raksturojums

Mūsu piedāvājums - divi līmeņi

SLO 1

Vieglāk iegūt un atskaitīties

Drīkst saņemt valsts un pašvaldību atbalstu

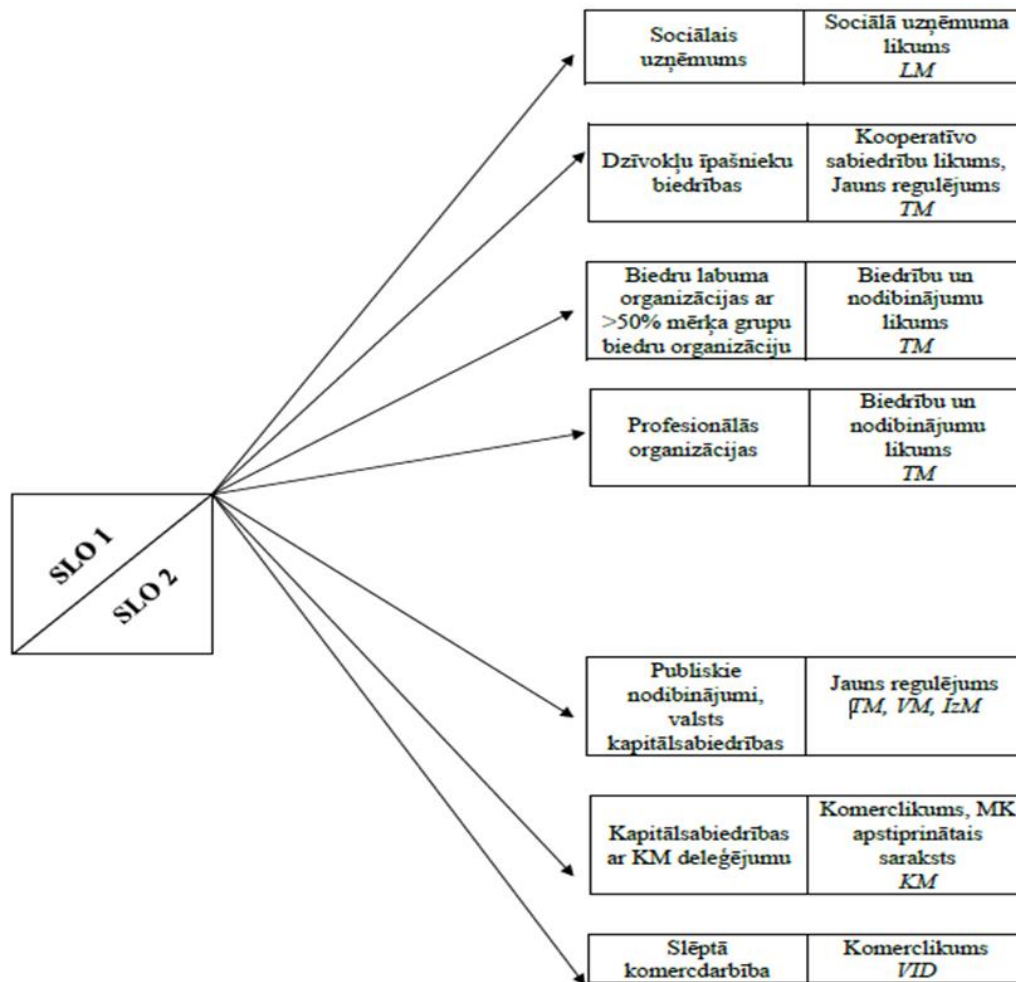
Nestrādā ar ziedojumiem

SLO 2

+ stingrāka uzraudzība,
publiska caurskatāmība

+ ziedotāji var saņemt
nodokļu atlaides

Risinājumu ceļa karte

Jautājumi papildu izvērtējumam

- ▶ Organizācijas, kas tiek asociētas ar SLO darbību
- ▶ Saimnieciskā darbība
- ▶ Administratīvā sloga mazināšana
- ▶ Valsts deleģētās funkcijas
- ▶ SL jomu skaidrāka definēšana un jomu piešķiršanas kārtība
- ▶ Organizācijas, kuru pamata darbība ir finansējuma pārdalīšana
- ▶ Efektīvākais veids, kā SLO sadarboties ar kredītiestādēm
- ▶ Skaidras naudas ierobežojumi SLO darījumos
- ▶ Citi valsts atbalsta veidi SLO

UZTICĒŠANĀS SOLIS

Nevalstisko organizāciju un
Ministru kabineta sadarbības
memoranda īstenošanas padomes
konference

